

Rodna Gruda

Škocjanske jame – eden od biserov na planetu Zemlja

Škocjan Caves – One of Our World's Jewels

Objavljeno dne/Published on: 02.04.2015

Avtor članka/Article Author: Blanka Markovič Kocen; fotografije - vir: arhiv PŠJ, avtor: Borut Lozej

Park Škocjanske jame leži na območju klasičnega krasa, kjer je reka Reka na stiku fliša z apnencem izoblikovala izjemen splet jam, udornic, ponorov in enega največjih podzemnih kanjonov v Evropi. Vabimo vas na sprehod skozi zgodovino v sedanost tega edinstvenega parka – nad in pod zemljo.

The Škocjan Caves Park lies atop a typical karst region. There the Reka River carved into the ground consisting of lime and flysch, forming a remarkable mix of caves, sinkholes, sinks and one of the largest underground canyons in Europe. You are welcome to take a walk through this extraordinary park and experience the history firsthand – both above and underground

Mahorčičeva jama

Škocjanske jame so bile 28. novembra 1986 vpisane v seznam svetovne naravne in kulturne dediščine UNESCO, s čimer se je tedanja Jugoslavija obvezala zaščititi ta naravni spomenik na državni ravni, medtem ko so bile do takrat jame zaščitene le z občinskim odlokom.

»Leta 1996 je bil z zakonom o Regijskem parku Škocjanske jame ustanovljen park, ki je z oblikovanjem Javnega zavoda Park Škocjanske jame 1997. začel izvajati svoje poslanstvo ohranjanja narave, interpretacije naravne in kulturne dediščine ter varovanja vrednot za prihodnje rodove,« so nam na vprašanje, kdaj in s kakšnim namenom je bil ustanovljen, odgovorili iz parka.

Skupaj s podzemnim kanjonom reke Reke so bile jame leta 1999 vključene v seznam mokrišč svetovnega pomena Ramsarske konvencije.

Park Škocjanske jame je bil 29. oktobra 2004 na sedežu UNESCO v Parizu sprejet v svetovno mrežo biosfernih območij MAB kot Biosferno območje Kras (*The Karst Biosphere Reserve*).

»Program MAB in Biosferno območje Kras je za Park Škocjanske jame zelo pomembno, saj opredeljuje odnos do ekosistemov in ljudi ter tako odraža človekovo dimenzijo v okolju. S svojim delom si park prizadeva za vzdrževanje bioloških vrednosti, ohranjanja ugodnega stanja vrst in hkrati človekovega razvoja in bivanja,« pojasnjujejo sogovorniki.

Zavarovano območje vključuje sotesko Reke do Škocjanskih jam, ponorni del z Veliko in Malo dolino ter naselja Betanja, Matavun in Škocjan, površje nad jamami z nizom udornic na severni in južni strani (401hektar). Vplivno območje pokriva celotno porečje Reke (450 kvadratnih kilometrov).

Veda o krasu se je začela na Krasu

Škocjanske jame krasi izjemen podzemni rov ("kanjon") z velikanskimi podzemnimi dvoranami (do okoli 150 metrov višine in čez dva milijona kubičnih metrov prostornine) ter bučečo reko, ki se preko brzic in slapov spušča po tem rovu do sifona okoli dva kilometra v notranjost. V prepadnih stenah je v živo skalo in na skalne poličke izdelanih več kot deset kilometrov večinoma prek sto let starih poti s številnimi mostovi, stopnicami in ograjami, kar je v svetovnem merilu tehniška dediščina brez primere.

Škocjanske jame so z arheološkega vidika izjemno pomembne, saj so bile tu odkrite najdbe od mlajše kamene dobe naprej, ki izpričujejo izjemnost in kulturni pomen območja, predvsem v času prazgodovine (bronasta in železna doba). Zanimivo in redko zaradi posebnih mikroklimatskih pogojev je prepletanje tipične mediteranske in alpske flore na zelo majhnem območju v dnu udornic Velike in Male doline.

Danes nam cela Evropa prizna in zavida ohranjeno naravo. Po kriterijih mednarodne zveze za varstvo narave bi bila lahko cela Slovenija z izjemo industrijskih območij v kategoriji VI, kar pomeni Zavarovano območje naravnih virov, kjer je ključna trajnostna raba. Slovenija slovi po divjih zvereh in drugih posebnostih. Predvsem je poseben Matični kras, ki je rojstni kraj krasoslovja, njegovih izrazov, prvih raziskovanj jam – slike prvih raziskovalcev v Škocjanskih jamah in Kačni jami so »klasična« v vseh knjigah, ki govorijo o prvih raziskavah jam nasploh. Skratka, veda o krasu se je začela na Krasu.

Stoletja raziskav Škocjanskih jam

Prvi pisni viri o Škocjanskih jamah izvirajo že iz 2. stoletja pred našim štetjem. Kako so se raziskave nadaljevale skozi stoletja in kaj so pokazale najnovejše, smo povprašali strokovnjake v parku.

Škocjanske jame so, kot rečeno, poznane že iz prazgodovine (bogate arheološke najdbe), vendar bolj jamski vhodi. Raziskovanje notranjih delov se je začelo v prvi polovici 19. stoletja z odkrivanjem novih virov pitne vode za hitro rastoči Trst, ki leži okoli 15 kilometrov stran.

»Jakob Svetina (1839) in Adolf Schmidl (1851, 1852) sta z ekipo pomočnikov in s čolni po reki prodrli okoli 150 in 300 metrov v notranjost, do šestega slapa. Dlje tudi zaradi visoke vode nista zmogla. "Zlato" obdobje raziskav se prične leta 1884, ko jame v zakup prevzame Jamarski odsek obalne sekcije Nemškega in avstrijskega planinskega društva (DÖAV) - Hanke, Müller, Marinitsch, in v šestih letih s pomočjo domačinov (Cerkveniki, Antončič) postopno v več akcijah z baklami, čolni, vrvmi, rogovi, lestvami in magnezijevimi trakovi z mukami dosežejo sifon na koncu podzemnega kanjona Reke v Mrtvem jezeru. Takrat, ob koncu 19. stoletja, raziščejo tudi vse stranske rove, od tedaj pa le še nekaj kaminov več kot sto let kasneje,« izvem.

Raziskave, ki so iz iskanja vira pitne vode kmalu prešle v veliko avanturo, so potrdile sklepanje o ogromnih podzemnih rovih in Škocjanske jame dokončno postavile na svetovni zemljevid jam, ki po svojih dimenzijah znatno prekašajo vse do takrat videne podzemne objekte. Današnje raziskave so usmerjene predvsem v vodne dele po sifonu v smeri proti Kačni jami (jamski potapljači)

Škocjanske jame skozi »jugoslovansko sito« na seznam svetovne dediščine

Leta 1975 je v Jugoslaviji potekala velika strokovna debata o tem, kaj naj bi vpisali v Seznam svetovne dediščine. Pade šest predlogov, med njimi še ni Škocjanskih jam, so pa Plitvice, Dubrovnik, Split - staro mestno jedro, Ohrid - staro mesto in jezero, Sopočani in Durmitor s Taro. 1977. so bile vse te destinacije, leto pozneje še Kotor, vpisane na seznam. Tudi Slovenija - Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo - je izoblikoval več predlogov: Bolnica Franja, Hrastovlje, Soča, Postojnska jama z Notranjskim krasom in Škocjanske jame. V ožjem izboru po kriterijih, predpisanih s strani Medvladnega komiteja, ostanejo le še Škocjanske jame in Notranjski kras. Začne se zbiranje strokovnega gradiva - vodja te naloge je bil pokojni biolog Rado Smerdu. Posledično so leta 1980 Škocjanske jame zavarovane z občinskim odlokom. Veliko razumevanja v nadaljnjih postopkih stroki nudi predsednik Izvršnega sveta Skupščine občine Sežana Albin Debevec, ki znatno pripomore k pripravi dokumentacije, promociji za podporo vpisu Škocjanskih jam na seznam svetovne dediščine in ne nazadnje, kljub močno onesnaženi vodi in zagotovilom o sanaciji, k samemu vpisu Škocjanskih jam, 28. novembra 1986, skupaj s samostanom Studenice v Srbiji.

Ogledi in druge dejavnosti

V Parku Škocjanske jame nas povabijo na ogled znamenitih Škocjanskih jam (ogled se imenuje Skozi podzemni kanjon) v spremstvu izkušenih vodnikov; pot je speljana skozi s kapniki bogato Tiho jamo, nato vodi skozi del enega največjih podzemnih kanjonov v Evropi do nekdanjega vhoda reke v podzemlje ter udornice Velike doline.

Lahko se odločite za ogled Mahorčičeve in Mariničeve jame ter Male doline (ob Reki v podzemlje): gre za del jamskega sistema, ki je od leta 2011 ponovno odprt za obiskovalce! Turistična pot je speljana skozi prvi vhod reke v jamski sistem, ki leži pod vasjo Škocjan, nato vodi skozi Malo dolino do naravnega mostu in se nadaljuje po Veliki dolini na površje.

Na ogled je tudi obnovljen kulturni spomenik Promocijsko – kongresni center Pr' Nanetovh, ki je namenjen manjšim konferencam, poslovnim in drugim srečanjem, tematskim delavnicam, sprejemom, porokam, razstavam ... Lahko si ogledate muzejske zbirke: etnološko zbirko v J'kopinovem skednju, biološko, geološko in arheološko zbirko v naravoslovno-učnem centru – Delezova domačija. Že v naslednjem mesecu pa bo na ogled nova zbirka na temo zgodovine odkrivanja jam v novem informacijskem centru parka.

Lahko pa se sprehodite po označeni učni poti, ki je še posebej primerna za družine. Za organizirane in najavljene skupine, priporočeno predvsem obiskom šolskih skupin, je mogoče tudi vodenje po učni poti, ki je podobno »terenskemu pouku z delovnimi listi«. Za skupine je potrebna predhodna najava ogledov.

»Glavna naloga parka je ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine,

pomembne pa so tudi nekatere naloge v okviru UNESCO-vega programa Človek in biosfera,« na naša vprašanja odgovarjajo v parku in med temi nalogami navajajo projekte kot Mednarodna mreža šol, Mreža univerz in Ambasadorji Biosfernega območja Kras (BOK).

Ohranjanje najbolj značilnega naravnega kraškega območja

Kras ima izjemen pomen v arhitekturnih značilnostih in kulturni krajini, kar zagotavlja možnosti za ustrezen razvoj. Zaradi posebne naravne, kulturne, zgodovinske oziroma estetske vrednosti je tovrstne elemente kot povezano celoto nujno ohraniti take, kot so. Nujno je spoznati identiteto, ki se oblikuje z zavestjo o neprecenljivih vrednotah, katerih del smo tudi sami. *»Samo tak pristop do naravne in kulturne dediščine bo ohranil različnost in posebnost kraja, s tem pa bo zagotovljen edini pogoj za obiskanost območja: posebnost in pristnost,«* poudarjajo v parku.

Degradacija prostora ima nedvomno za posledico izgubo identitete, kar ogroža trajnostni razvoj in kakovost življenja domačinov ter degradacijo dediščine. Kras je zelo ranljiv in njegova nosilnost ni neomejena. Rešitev je, pravijo strokovnjaki, upoštevati razvojne dejavnosti s spremljajočimi panogami in z njimi upravljati skrajno previdno in zgolj na primernih lokacijah. *»Odgovorno ravnanje z naravo in našim okoljem ter vzdržno bivanje je treba predstavljati javnosti enakovredno drugim razvojnim temam. Spoštovanje naravne in kulturne dediščine ter njeno ohranjanje in upoštevanje pri razvoju in načrtovanju dejavnosti ter usmerjanju kakovosti bivanja ljudi je nujno, moralno in etično.«*

Zavest o pomenu naravnih vrednot in kulturne dediščine kot pomembnega dela zapuščine iz preteklosti je mogoče osvojiti s primernim izobraževanjem pa tudi s smiselno predstavitvijo posebnosti. Pri obeh ima javnost zelo odgovorno vlogo. Zlasti pri slednji se vselej opiramo na zgodovinska dejstva, bogastvo kulture kraja in enkratno naravo Krasa. *»V Parku Škocjanske jame to že od ustanovitve stalno počnemo in obisk je s 45.000 ob prevzemu jame narasel na 110.000, kar je več kot zanesljiv dokaz, da je v ohranjeni pristnosti največje bogastvo.«* Zagotovo je za tovrstno ponudbo potreben izobražen kader, ki mora biti specializiran in opravljati svoje delo s srcem. In kaj je pri vsem skupaj največ vredno? To, da naravni in kulturni »viri« ostanejo čim bolj ohranjeni tudi za naše zanamce. Zemljo smo si namreč izposodili od svojih vnukov in je naša moralna dolžnost, da jim tako tudi zapustimo.

»Uravnotežen razvoj, ki upošteva ohranjanje naravne in kulturne dediščine ob izrabi tradicionalnih oblik gospodarjenja na krasu in krepitev zavesti, da smo z naravo povezani, je način, da naš biser ohranimo tudi zanamcem,« poudarjajo naši sogovorniki v Parku Škocjanske jame.

